

Anula IV.

N^{ro} 15.

Fói'a basericésca.

Organu

pentru cultur'a religioasa a clerului si a
poporului.

Redigata de

Dr. **Alesandru V. Gram'a.**

BCU Cluj / ~~Central~~ University Library Cluj

10 Augustu 1886.

Cuprinsulu:

Sant'a Unire si cultur'a romana. — Catre fratii mei preoti. — Santulu Pietru
in Rom'a. — Unu ortodocsu despre baseric'a catolica si cea »ortodocsa«. —
Sentintie plastice.

Apare in 10 si 25 st. n. a fie-carei luni.

Pretiulu pre unu anu 3 fl. v. a.

Blasiu, 1886.

Tipograffi'a Seminarului gr.-cat. in Blasiu.

Sant'a Unire si cultur'a romana.

Cu oca siunea paresimeloru din anulu acest'a Archiepiscopulu catolicu de Bucuresci Monseniorele Palma a indreptatu un'a pastorală cãtra credintiosii sei scrisa in una limba romanésca eleganta. Pre langa alte multe bune, pastoral'a acest'a apera cu multa agerime pre catolici in contr'a acusei celei atãtu de nedrepte, cã la eli semtiulu nationalu nu ar' fí asia desvoltatu cá la credintiosii altoru confesiuni, din cauza cã ins'asi credinti'a catolica i ar' stá in contra. Intre alte probe, ce le aduce spre a aretá, cumcã semtiementulu nationalu chiaru asia de bine, deca nu mai bine pote se prospereze in unu sufletu penetratu de credinti'a catolica, cá si in altulu, pre dreptulu si in modulu celu mai nimeritu se face provocare si la Romanii uniti de dincoce, la cari nunumai cá n'a pieritu semtiulu nationalu, ci din contra la eli s'a desvoltatu mai tare si mai curundu, cá la toti calilalti Romani, ma eli au desvoltatu semtiulu acest'a si in celilalti Romani remasi in desbinare. Si nunumai atãt'a, ci pastoral'a pre dreptulu sustiene, cã unirea acést'a a pusu bas'a la tota cultur'a romanésca.

Amu cetitu pastoral'a acést'a indata dupa esirea ei. Si marturisimu sinceru, cá ni a causatu un'a mangaiare placuta sufletésca vediendu spiritulu celu curatu si nefaciariu romanescu, ce transpira in ea dela inceputu pana la capetu. Nu amu fí crediutu nice odata, cá un'a aparare atãtu de blanda in contr'a unei acuse nedrepte este in stare se escite mani'a unoru foi ortodoxe asia precumu a escitato. Nu amu fí crediutu, pentrucã pastoral'a contine numai aperare si nu este nicairi nice cea mai mica urma de ceva atacu indreptaatu in contra orecaei alte baserici.

Cu tote aceste pote la unu semnu datu, cine scie de unde, tardfu dupa aparerea pastorelei deodata mai multe foi romanesci incepura a inscená unu atacu formalu in contr'a pastorelei acesteia scrise in spiritulu catolicu, inse totu odata si romanescu cá a ori si carui episcopu ortodoxu. Unele au scrisu mai blandu, altele mai aspru. Inse tote s'au ocupatu mai cu de ameruntulu de meritele santei uniri a Romaniloru de dincoce pentru cultur'a romanésca, cari in pastoral'a din cestiune joaca una rola atãtu de insemnata.

Pre tote inse le a intrecutu Domnulu G . . . in unu articulu scrisu in Romanulu dela 18 Juliu a. e.¹⁾ Elu se ocupa mai multu cu unitii de dincoce.

¹⁾ D. G . . . este, precum suntemu informati, unu tineru, care petrecundu multu prin strainatate nu si a facutu totusi esamenele. Din care cauza s'a reintorsu acasa, si s'a facutu scrietoriu de foiletone. In foiletone apoi scrie in continuu fora a se osteni. Recenséza cãrti, cari nu le a cetitu nice odata, si nu odata i se face onorea de a fi reprodusu si de foile nostre, cá si cum aceste in tota literatu'a periodica de dincól nu aru allá nemicu mai bunu cá palavrele D-lui G . . .

Ma afectandu una cunoscintia tare profunda si detaiata de istoria se silesece a aretá chiaru din istoricii nostrii, cá unirea nu a adusu nice unu bine pentru Romani.

Se provoca D. G . . . --- căce astu-feliu se ascunde sub trei puncte — mai antaiu la celebrulu nostru istoricu, anume la neobositulu Sincai, care despre unire dice, cumcá „*numai popiloru folositoria a fostu*“.

Inainte de tote trebue se premitemu, cá ori si câtu respectu avemu si vomu avé totu deaun'a pentru Sincai, pentru barbatulu acest'a, care cá si Herodotu la Greci s'ar poté numi parintele istoriei romane, totusi nu potemu luá de bune tote apretiarile lui istorice. Nu le potemu primí mai cu sema pre acele, cari nu suntu unu efflusu alu studiiloru sale celoru indelungate, ci in cari oresi-cumva se oglindéza temperamentulu si relatiunile lui sociali. In aceste nu vorbesce Sincai celu eruditu, acarui spiritulu a cutrieratu multe archive spre a scote din ele la lumina trecutul Romaniloru. Ci in aceste vorbesce Sincai, omulu supusu si elu la slabitiuni si patimi omenesci. In aceste descinde Sincai din sferile cele inalte, in cari petrecu sufletu mari cá elu, si ni se presinta si elu cá omu de tote dñele, care chiaru si deca pote ar' voi, nu pote se-si ascunda personalitatea sa dupa cortin'a cea grandiosa a opulii seu. S'a mai intemplatu lucrulu acest'a si cu alti istorici mari. Si altii cá si elu au cadiutu din cându in cându din inaltimele geniiloru in sferile cele inferiore ale omeniloru comuni. Pote cá Domnedieu a lasatu lucrulu acest'a astufeliu, cá apoi pre calea acést'a si omenii, cari remanu in sferile mai inferiore se scie si se veda, cá si genii ori si câtu de mari aru fi, in urma totusi omeni suntu si eli, cari si ei partile cele slabe a naturei nu le potu ascunde, căce si eli suntu urmatori alui Adamu, si si eli porta in sufletulu si in trupulu loru semnele inipite de pecatulu acestuia.

Sincai a trairu in tota viet'a lui reu cu episcopulu Bobu. Pote cá vin'a inimicitiei acesteia, ce a duratu pana la morte, este de a se cautá de ambe partile, cu tote cá altumintrule amendoi au fostu in una forma insufletiti de inaintarea binelui poporulu romanescu, si amendoi si au castigatu pre terenulu acest'a merite neperitorie. Inimicitia lui Sincai inse facia cu episcopulu Bobu poteá se se restringa numai la atát'a. Si deca se restringeá numai la atát'a, person'a lui Sincai ar fi pentru noi astádi inca si mai mare decumu este. Ea inse nu s'a restrinsu numai intre marginile aceste mai multu decâtu destule pentru unu talentu asia mare cá alui Sincai. Ci inimicitia lui a mersu si mai departe, si s'a estinsu la intréga activitatea episcopului Bobu, ba a trecut departe si preste marginele acesteia, si incepú a trage in sfer'a inimicitiei sale si tota caus'a, pentru care desvoltá Bobu atát'a activitate.

Episcopulu Bobu erá adeca unu fiu tare fidelu alu basericeii. Elu erá gat'a a sacrificá ori si ce pentru sporirea si inaintarea Santei Uniri Din care cauza a si dusu una vietia mai multu austera decâtu comoda, numai cá se

pota adună mai multa avere spre a poté ajutá cu ea sant'a Unire prin institutiuni salutarie, dotatiuni si altele. Potemu díce, fora a gresi, cumcá tota activitatea, ce o a desvoltatu episcopulu acest'a mare in tempulu celu lungu de 50 de ani alu pastorirei lui, a fostu inspirata de unu singuru cugetu, anume de cugetulu de a inaintá si intarí Sant'a Unire. Si Sincai, in sufletulu caruia, precum nu ar asteptá omulu dela unu atare barbatu, erá atât'a inimicitia facia cu Bobu, nu s'a multumitu numai cu person'a acestuia, ci i a cuprinsu in cadrulu ei celu tristu si intréga activitatea pentru sant'a Unire. De aci apoi provinu tote espectorarile lui facia cu meritele Sautei Uniri pentru cultur'a Romaniloru, cari lu frapéza pre ori si ce cetitoriu, ce altumintrule admira diliginti'a si agerimea lui la totu pasiulu in opulu lui celu mare numitu: Cronic'a Romaniloru. Deca episcopulu Bobu nu ar fi partinitu atât'a Sant'a Unire, atunci suntemu securi, cá espectorarile aceste nu le ar fi facutu Sincai. Nu căce ele suntu totu atât'e sageti indreptate spre Sant'a Unire, inse acaroru tienta ultima erá episcopulu Bobu. Căce deca in adev eru Sant'a Unire ar fi fostu pentru Romani ace'a, ce díce Sincai, atunci activitatea cea mare a episcopulu Bobu pentru Unire ar' fi fostu unu ce periculosu natiunei romane. Si episcopulu Bobu lucrandu pentru unire nu ar avé nice unu titlu la recunoscinti'a nice a contemporaniloru nice la a posteritatiei. Si astu-feliu episcopulu Bobu ar' fi culcatu la pamentu, si nu ar' avé nice unu dreptu de a trece la Romani de unu barbatu mare. Si acést'a o voieá Sincai.

Astu-feliu si numai pre calea acést'a suntu de a se judecá espectorarile lui Sincai in contr'a Santei Uniri, ce suntu prestate pre ici coló in opurile sale. Au fostu nesce mominte nefericite, nesce mominte de slabitiune omenésca, cându unu barbatu mare cá elu s'a dimisu la ele. Deca inse si pre aceste cá pre alte apretiaru istorice ale lui le consideramu cá totu atât'e rezultate a unui studiu indelungatu si a unei meditatiuni profunde, atunci i facemu lui Sincai nedreptatea cea mai mare. Că atunci amu presupune despre elu, cumcá elu cu eruditiunea lui cea inalta si cu agerimea lui cea penetranta nu a fostu in stare a ajunge nice la rezultatele cu privire la folosele Santei Uniri, la cari au ajunsu destuli alti omeni tare inferiori in ori si ce privintia facia cu elu. Căce atunci, cum ar' fi potutu óre Sincai díce, cá *unirea numai popiloru folositoria a fostu?* Sincai s'a pregatitu, ce e dreptu la Rom'a spre statulu preotiescu. Preotu inse nu s'a facutu nice odata. Nu inse pentru ace'a, cá „a cunoscutu moravurile popesci“ precum díce Ilarianu, ci pentru-cá nu a avutu aplicare spre statulu acest'a, si cá omu de caracteru nu a voitu a imbratiosia una cariera, spre care nu a avutu aplicare. Ore inse pentru elu, care nu a postu „popa“ nu a fostu unirea de locu folositoria? Ore cui are elu se multumésca, cá i s'a oferitu posibilitatea de a deveni ace'a ce a devenitu? Ore nu Romei „papali“, carea indata dupa unire s'a ingrigitu, cá se merga tineri la Rom'a si intre eli si Sincai spre a-si castigá scientia, cu ajutoriulu careia se trezésca pre poporulu romanu, ce trageá de morte?

De nu erá Sant'a Unire Sincai de securu nice cându nu ar' fi avutu ocasiune a deveni ace'a ce a devenitu, ci ar' fi pieritu si elu cá multi alti barbati inainte de Sant'a Unire, cari inca voru fi avutu si talentulu si vointi'a lui de inaintare, inse le au lipsitu de totu ori si ce ocasiune. Inusi elu Sincai, care nu a fostu preotu, este unulu din fructele cele mai frumoase ale Santei Uniri, si totusi ore se fia potutu elu dice cu sange rece, cá „*unirea numai popiloru a fostu folositoria*“. De securu coplesitu de cine scie ce slabitiune elu nu a vediutu, in ce contradicere se afla, cându sustiene asia ceva.

Dara ore cui au se multumésca Romanii cá in literatur'a loru posedu astadi unu opu de valorea cronicéi lui Sincai? Ore nu Santei Uniri? Deca Sant'a Unire nu ar fi datu lui Sincai ocasiune de a deveni ce a devenitu, atunci Romanii de securu astadi nu ar avé opulu acest'a. Pentru-ce nu este in stare nimene a arató atari opuri si inainte de unire? Pentru-cá baseric'a romanésca inainte de unire nu a fostu in stare a face absolutu nemicu pentru cultur'a romana, nice a subministrá midiloce de inaintare nice unui barbatu ori si cátu de mare ar' fi fostu. A venitu Sant'a Unire, si numai decátu vedemu aparendu atari barbati. Numai decátu vedemu aparendu opuri de valore neperitoria cá cronic'a lui Sincai, scrise nunumai pentru „popi“ ci pentru toti Romanii. Cum pote atunci Sincai cu sange rece se dica, cá „*unirea numai popiloru folositoria a fostu*“, cându cronic'a lui asemenea unu fructu din cele mai frumoase ale Santei Uniri a fostu si este folositoria tuturoru Romaniloru laici si „popi“?

Dara nu! Nu Sincai celu eruditu dice cuvintele aceste, ci una slabitiune omenésca din elu, de cari cá omu nice elu nu a fostu scutitu. Si celi ce voindu a citá din elu ceva, citéza chiaru locurile aceste, aceia lu desconsidera forte tare, căce ignorandu partile lui cele multe si bune lu espunu publiculu din partea cea mai slaba.

Se mai provoca afara de acést'a D. G . . . si la alte cuvinte curiose ale lui Sincai, ce le intrebuintiéza vorbindu despre archiereii uniti. Cuvintele suntu aceste: „Ce vreau archiereiii acestia? Se te invetie se-ti prindi parte pre lumea acést'a, au se te duca in ceriu? Nu crede o Romane, pentru-cá numai pung'a ta o voescu!“.

Acum cumcá cáta dreptate si adeveru jace in cuvintele aceste, pote se scia astadi ori si cine. Archidieceasa unita de Alb'a-Julia a avutu dela unire pana astadi 10 archierei. Toti acesti 10 fora de nice una esceptiune nunumai cá nu au pretinsu nice odata nemicu dela poporu, ci din contra au datu totu ce au avutu pentru cultur'a poporului. Ma unii din eli au abdsu si de desfatarile cele mai inocente, numai cá se pota aduná mai multu pentru poporu. Ma potemu dice cu totu dreptulu, cá pentru cultur'a poporului romanescu din cáti archirei au avutu si au Romanii nice unii nu au sacrificatn atât'a pentru cultura poporului cá archireii uniti. Se ni spuna D. G . . . unu singuru archiereu ortodocsu din trecutulu si presente teierei sale, care a

sacrificatu atât'a pentru poporu si cultura lui cá episcopii uniti Clainu, Aronu, Maioru si altii. Fostau archierei ortodossi cu sutele, si nu afla omulu una singura scola de ceva valoare infientiata de eli. Si archierei uniti si au trasu dela gura, cá se pota infientiá pentru poporu scolele acele din Blasiu, ce au aruncatu lumina preste toti Romanii. Si totusi cineva se pota cu conscienti'a liniscita citá cuvintele lui Sincai scrisse in unu momentu nefericitu, ca „*archiereii uniti numai pung'a Romanului o voiescu*“. Puna D. G . . . in una cumpena faptele si sacrificiele materiali pentru cultur'a romana ale tuturor archiereilor ortodossi din presente, éra in cealalta numai faptele si sacrificiele aloru doi archierei romani uniti din presente, si va vedé de securu numai decátu, incatráu se va plecá cumpen'a, si cá ore oste bine a citá pre Sincai chiaru acoló, unde si paserile de pre coperise striga, cumcá nu are dreptu, cace „eripere telum, non dare irato, decet“.

Totu cam relatiunea incordata, ce a fostu intre Sincai si Bobu a fostu si intre istoriculu Maioru si episcopulu acest'a. Maioru inse a fostu unu spiritu mai liniscitu si mai pucinu agítatu cá Sincai. Din care cauza elu inimiciti'a facia cu episcopulu Bobu nu a potentiato pana la una inimicitia si desconsiderare a santei Uniri. Ce e dreptu, vorbese si elu aspru despre episcopulu Bobu si i imputa lucruri de acele, cari astádi tóta lumea le scie, cá nu au fostu adeverate. Inse Sant'a Unire nu a tractato nice pre departe asia aspru cá Sincai. De unde D. G . . . are multa nedreptate, cându se provoca si la Maioru pentru a poté face din Sant'a Unire un'a caricatura istorica degradandu-o dela rangulu de unulu din evenemintele cele mai momentose in istori'a culturale a Romaniloru.

Inea de unu temperamentu si cá Maioru mai blandu a fostu eruditulu Samuilu Clain. Acest'a a scapatu inca si mai pucine cuvinte, ce s'aru poté interpretá in contr'a Santei Uniri. Si totusi D. G . . . se provoca si la acest'a, desi pote cá nice nu a vediutu in vietiai nice una scriere de alui.

Mai adaugemu la aceste, cá toti acesti trei barbati epocali in istori'a nostra au fostu condusi in tota vietii'a loru de unu idealismu tare curatu si inaltu facia cu inaintarea poporului romanu. Eli si au fostu formatu despre cultur'a si valorea poporului romanescu una idea atâtu de inalta, cátu numai eli cu tempulu loru, ei si noi celi de astádi suntemu inca departe, tare departe de a o fi ajunsu. Ma voru trece pote seculi intregi, pana cându poporulu romanu in vietii'a sa va fi in stare a manifestá intréga ide'a acést'a. Punendu facia in facia cu ide'a acést'a grandiosa rezultatele culturali, ce le au obtienutu Romanii prin Sant'a Unire, nu e mirare, cá au trebuitu se li-se para forte micutie. Ma uitandu-se la ace'a, cá Romanii au devenitu desi nu din vin'a Santei Uniri desbinati in doue baserici, prin ce li s'a paralisatu in câtva unitatea activitatei si a opusetiunei cu inimicii numelui romanescu, nu e mirare, cá câte odata orbiti de splendorea idealismului, in care traieá sufletulu loru, au vorbitu cu desconsiderare despre Sant'a Unire, si in insufle-

tfrea loru pentru idealismulu acest'a nu au vediutu si si au uitatu, cã insasi Sant'a Unire, care i a crescutu, nutritu, si adapatu pre eli, a facutu possibila nascerea unui atare idealismu in sinulu poporului romanu, unu idealismu, de care seculii celi negrii dinainte de Sant'a Unire nici visã nu au potutu. Si idealismulu acest'a curatu si inaltu este ce'a ce ne face se li iertamu gresiel'a de a fi tractatu ver odata Sant'a Unire, cum nu s'ar cuveni, care este pote unic'a gresiel'a de momentu mai mare in scrierile loru. Ne dore inse, cãndu omeni nechiamati se acatia chiaru de gresiel'a acést'a a loru spre a batjocori Sant'a Unire. Cãce suntemu securi, cã deca aru traí eli astãdi, atunci gresiel'a acést'a nu o aru mai comite; cãce de atunci pana astãdi idealismulu loru a facutu prob'a prin filosofi'a istoriei, prin care a trebuitu se tréca totu de a un'a ori ce idealismu. Astãdi aru vedé, cã de si Sant'a Unire nu a fostu in stare a realisã totu programulu loru celu idealu si inaltu, ce si-lu au fostu conceputu cu privire la viitorulu romanu, cãce decadinti'a erã prea mare si intunereculu prea infioratoriu, totusi Sant'a Unire a pusu unu inceputu bunu spre realisarea programului acestuia, desi pote numai in unu viitoriu departatu; unu inceputu, care nimene altulu nu poteã se-lu puna. Si apoi latinulu dice cã: „*dimidium facti, qui bene coepit, habet*“.

Este unu ce tare gresitu, cãndu enunziatiunile barbatiloru mari se considera tote fora deosebire cã totu atãte rezultate ale studiului si ale meditatiunei indelungate, si nu se pune pondulu cuvenitu si pre momentele psihologice, ce si au de multe ori partea loru forte insemnata in enunziatiunile aceste. Ma unele din ele suntu eschisivu numai una oglinda, in care se reflecta de multe ori cu una fidelitate infricosiatã stimulatiunea sufletului loru. Cu deosebire, cãndu este vorb'a de enunziatiunile istoriciloru nostrii cu privire la valoarea Santei Uniri, trebuie se punemu tare mare pondu pre momentulu psihologicu. Dorinti'a loru de a vedé poporulu romanescu ajunsu la cultur'a, de carea e capace, si la valoarea, de carea e vrednicu, erã atãtu de mare, cãtu de ar fi lucratu unu factoru ore care ori si cãtu in favorulu culturei si valorei acesteia, totusi loru li se pareã prea pucinu. Prea pucinu, cãce distanti'a intre dorinti'a loru si intre activitatea si rezultatulu ori si cãrui factoru pentru realisarea dorintiei acesteia, erã totu de a una prea mare. Vediendu distanti'a acést'a, s'a nascutu in sufletulu loru una dorere profunda, si in dorerea acést'a nu au mai voitu se cunosca nemicu, cã si morbosulu, care chinuitu de doreri in parocsismulu seu smulge si arunca diosu insasi medicin'a depre rana, cã si cumu nice ace'a nu i ar' folosí nemicu si nu i ar aliná dorerile, fiendu-cã nu i-le pote aliná deodata. Strigatulu plinu de dorere a unui sufletu petrunsu de dorulu inaintarei neamului romanescu suntu tote enunziatiunile nefavorabili ale istoriciloru nostrii cu privire la Sant'a Unire, copiii nefericiti nascuti din nefericit'a casatoria a dorintiei si a dorerei, éra nice decum nesce tese pragmatice culesc cu multa truda depre arborele istoriei.

Avemu casuri analoge si la alte popore. Cu siese sute de ani inainte

de acést'a poetulu italianu Dante suspiná adencu de dorulu de a-si vedé Itali'a unita. Si totusi cátu de nedreptu tractéza elu in Comedi'a sa divina pre unii Papi, cari neconcediendu Germaniloru se-si puna petiorulu in Itali'a, au lucratu pentru unitatea Italiei mai multu cá Mazzini, mai multu cá Garibaldi, si mai multu chiaru si cá Victoru Emanueļu, căce de nu eráu Papii acestia, Mazzini, Garibaldi si Victoru Emanueļu in dñele nostre nu aru mai fi avutu, ce se mai unésca, căce Itali'a de multu ar fi disparutu in marea germana. Si lui legatur'a cea nefericita a dorintiei cu dorerea i a intunecatu vederea cea clara. Astădi inse toti comentatorii lui facu publiculu atentu la gresiel'a acést'a escusabila.

(Va nrmá).

Catra fratii mei preoti!

Espuindusi cineva ideile pre scen'a lunei, sciutu este apoi, că trebue se suferé si revolutiile ei mai usiore ori mai grele, dupa cum i suntu si impregiurările. Oh! ce de mii de atacuri primesdióse alteréza apoi scopulu, cu care cineva si-au aruncatu carulu cu negociulu seu pre acést'a bina, atacata de atâte-ori de nesatiulu invidiei, de cursele tradarei, si de sagetfle calumniei. Vedeti . . . se nu uitati acést'a cá preoti, cá acelea loviri inesorabili, se radica asta-di mai multu cá ori cându asupr'a bisericei nóstre si a capiloru ei, — asupr'a bisericei lui Christos. Ne aflamu prein urmare intr'unu tēmpu forte criticu privitu dein tóte punctele de vedere, — pentru-că cautându cu atentiune in juru-ne vedemu, că suntemu amenintiati in reuniuni publice cá-si in private, in familia cá si afara, in scola cá-si in baserica etc. Pusi in astu-feliu de positiune detori suntemu fia-care dein noi a intimpiná reulu — critice cineva cum va vrea unulu cu ideile, altulu cu prax'a, unulu cu influenti'a, altulu cu averea, etc. — si astu-feliu apoi se ne potemu inchide interesele si adevverulu bisericei nóstre, cá inimiculu se nu póta intrá, — seau intrându se nu póta resturná cu usioratate.

Multe suntu agendele ce involva oficiulu acest'a greu ce-lu portamu, — suntu dieci de serie de idei, ce avemu a desvoltá, este d. e:

Idea reuniuniloru seau a conferintieloru invetiatoresci, si acést'a, asia precum ea seau desvoltatu pana acuma, forte pucinu siau adusu folosele sale, . . . au si-au adusu ei aminte invetiatorii pretotindenea, ca in poterea legii de instructiune, astădi, máne multi voru remâné pre ulitia — fara pâne redusii la stare de cersitoría? si pôte pentru-că instructiunea loru nu au fostu insocita si de instructiunea reala si profesionala, conditiune — sine qua non — a instructiunei populari. Ore acuma in astu-feliu de impregiurari, loviti si franti la pamentu, — cu ce profesiune seau maestria si-voru ascurá unu traiu onorabile si independentu? casulu acest'a ce in urm'a unoru infortunii pôte se obvina si cu altii?

Idea reuniuniloru preotiesci, care cá o insocire etico-religiósa, ar' aretá in evolutiunea omenimei cele mai mari succese, si ne ar' inlesni pasii nostrii de multe ori siovaindi in calea progresului, ce datori suntemu alu urmari.

Idea inmultirei, seau a creşcerei fondului pentru ajutorarea bisericeiloru serace, cá se nu mai fia reduce la stare de cersitoría, spre o rusine a nóstra si a poporului. Cetitati vre-odata statutele? si urmaritati tóte miscarile si vorbirile tienute la adunarile societăti Gustav Adolñiane, cari cá unele capete de opera, arata zelulu si activitatea, precum si rezultatele folositorie a acestei

reuniuni? . . de unde nu sute, ci mii de biserici si scole se ajuta si se potu ajută.

Ide'a radicarei bibliotecelor parochiali, si in genere tractuali, fara de cari, tota cultur'a, ce pretindemu a o fi avutu, va fi numai o fractiune a culturai furate arareori, si audite dela omeni fara prax'a si esperientia receruta etc.

Un'a dein dezvoltarea acestoru serie de idei, este si ide'a elaborarei istoricului fiesce carei parochii, seau biserici, — acést'a, nu este unu ceva nou, — suntu deja 8 ani trecuti de-cându intru unu sinodu protopopescu ni se propusa de fostulu odinióra profesoru si preotu in Zúrtu Solomonu, fiesce caruia elaborarea istoricului parochiei sale; nu stiu deca si-au implinitu, carev'a seau au corespunsu cu esactitate acestei provocari, . . noi am implinitu acésta, datoría pre cátu am potutu. Inse, „nulla est hominum fortuna perennis“ . . aveti dara grige cá deca suntemu noi astádi atátu de fericiti de avemu unu organu de publicitate basericescu, cá cum nu amu mai avutu nece odata in Blasiu, — si unde multe dein acestea serie de idei si alte seau dezvoltatu si se desbatu neintreruptu, — se nu radiemamu numai totu in acei barbati de fortie intelectuali, si de esperintie mari, cá totu ei se le faca si se le lucre, si ale nóstre, — éra noi se nu contribuimu cu nece chiaru unu spriginu spre sustienerea si usiorarea loru.

Intrebati dara dein betrâni, cercati, si scormoniti tóte documintele, tóte hártiutiile vechi si nóue, si adunati materialulu posibilu si necesariu pentru istoriculu fiesce carei parochii, — unu lucru acést'a, care merita o deosebita atentiune a superioriloru nostri basericesci; — pentru-cá vai! póte multe documinte relative la fazele prein cari au trecutu baseric'a unita sar' aflá in Provinci'a intréga; — si apoi si afara de ace'a posteritatii si respective preotimei fiitorie va fi de mare folosu acést'a descriere in unu protocolu anumitu pregatitu pentru ace'a, si nece se nu intrelasa nece unu casu de ceva momentositate a nu-lu insemná si descrie acolo, — pentru-cá, pre lenga ostené'l'a ce-si va dáo in pastorirea si ingrijirea bisericei sale — de atâte ori atacata — si- va aflá si óre care recreare si invetiatoriulu, cetindu si vedindu prein câte schimbari bune seau rele au avutu se tréca baseric'a si poporulu, pre carele lu- pastoresce, si apoi nece nu va fi impertinentu in dejudecarea vre-unui casu, ce iar' mai obvení in viétia; — si afara de ace'a este si cea de antáia datoría a unui pastoriu alu poporului asi cunósce baseric'a cu istoria ei, si fazele, prin cari au trecutu, — ai cunósce fortiele si slabi-ciunile, — starea, averea si lipsele, ce de multe ori au coplesito, — si in urma linistea seau procesele, prin cari au trecutu; si a nu cunósce acestea, este a dovedí o indiferentia pentru un'a, éra din celea mai sânte datorintie a unui preotu si pastoriu alu poporului seu. Obiectulu in sene e greu, pentru-cá lucrulu neglesu de secolu, si póte in multe locuri mai fara documente, se scóte camu cu greu la lumina.

Se fimu inse cu precautiune, cá istorisându se fimu si critici in elaborarea istoricului parochieloru nóstre, si intre alte se fia fiesce care cu mare precautiune, cá-ce studiulu trecutulu, fiesce carei parochii ori baserica, póte se fie mai multu seau mai pucinu importantu; seau din punctu de vedere: 1. Istorico literariu, ori 2. Istorico-filosoficu, seau, 3. Si mai alesu istorico-archeologicu, seau ce e mai raru, chiaru dein tóte trele de-odata; — dupa cum adeca au avutu influjntia asupr'a litereloru seau a dezvoltarii preotfmei ori a poporului, seau asupr'a energiei ori a spiritului, in sinulu careia s'au dezvoltatu, — seau

ca o societate crescuta in cursulu secoliloru pôte presentá istoricului mai multe documente, ori isvóre de a o cunósce de cându si in ce tẽmpu si cum au crescutu ace'a.

Asia dara — dupa parerea mea, — astufeliu avemu de a urma in istoriculu parochieloru nostre, ad: 1-o se cautamu la scientie, deca cumva unii seau multi dein clerulu seau barbatii nostrii de capacitate au luatv vreodata asuprasi sarcin'a scientieloru ori ba? si in cátu au fostu ei pre lenga tote pedecile ce lise puneau conducatori buni ai poporului: seau 2-o se vedemu avutamu omeni adencu cugetatori, cari se pota dá cursului basericei o directiune mai buna ori mai rea? seau 3-o deca se afla ceva antiquitati remase din generatia in generatia, cari asemenea se pota aretá trecutul bunu ori dorerosu alu basericeii sale? Asia d. e. la Cenade se afla de pre la anulu 1770 Barbescii, cari antaiu au inceputu a lati unirea invetiandu poporul in o casa privata, apoi in o siura, suntu unele documinte d. e. unu praporu si o icona de pre la anulu amintitu, in urma sub Bancesci s. unire au crescutu, dara cu multe lupte si pedeci. Preotulu Banciu d. e. díce si se subscie in o cazania vechia „*au muritu Josifu Imperatu, se au intaritu domni pre noi, si vai: amara si ticalosa vietia vietuimiu*“. an. 1790. „si aerile éراس. Asia in Boianu la baseric'a luterana de acolo — ce si astadi are“ Renovatum 1705 — se afla unele documente latine referitorie la baseric'a gr. cat. de acolo, inca de cându erau siliti omenii se o lase acoperita cu paie si tulei de cucurudiu, acolo in archivulu acelei baserica se afla si multe dpcuminte referitorie la trecutul dorerosu alu acelei comune.

Convinsu cá desvoltarea acestoru serie de idei, si alte, voru aflá resunetu in clerulu nostru gr. catolicu, atragu dein nou atentiunea fratiloru preoti, cá se-si elaboreze — care potu — istoriculu parochiei sale, dara cu scrupulositatea receruta dela unu cleru cultu, era nu mintindu cá multi altii, . . . cesi facu dein ignoranti'a si indulgenti'a poporului — nu meritu — ci numai unu midilocu de specula si exploatare. Cercetati dara fratiloru mei preoti, tote documentele vechi si noue, — luati in unele locuri, si combinati cu documentele si traditiunea, — si arati lucrulu la lumina asia cum elu au fostu si cum elu este, si nu ve uitati la apucaturile invidioase ce se radica neincetatu asupra nostra; cá-ci in acést'a privintia chiara mari lucruri si apasatoria pentru baseric'a nostre au fostu si la noi, dara barbatii nostrii cei uari voru avé unu toiagu de aperare contra aceloru inimici, ce cu minciun'a voiescu pre ruinele nostre se-si inaltia marirea loru. Primiti o salutare cordiala si o stringere de mâna fratiesca. r.

Santulu Pietru in Rom'a.

(Continuare).

Inaltulu prelatu alu Romaniei in enciclic'a amintita dejá, spre a probá, cumcá Santulu Pietru nice cându nu a fostu in Rom'a, se provoca la impregiurarea ace'a, cá in faptele Apostoliloru XII 17, se dice, cá Santulu Pietru dupa-ce a fostu eliberatu din inchisore „*a esitu si s'a dusu in altu locu*“, fora cá se se spuna cá unde s'a dusu. Concedemu si noi, cá faptele Apostoliloru nu ni spunu, cá Santulu Pietru dupa-ce a fostu eliberatu, unde s'a dusu. De aci inse nu se pôte conchide nice de cum, cumcá Santulu Pietru nu ar' fi mersu nice odata in Rom'a. Acést'a numai atunci s'ar' poté conchide, cându scopulu fapteloru Apostoliloru ar' fi un'a descriere detaiata a intregii vietii a Santului Pietru. Faptele Apostoliloru inse nice pre departe nu au avutu scopulu acést'a.

Ci ele suntu numai un'a continuare a Evangheliei dela Luc'a, la care mai tardiu li s'a datu numele de: faptele Apostoliloru, fiindu-cà aci Santulu Luc'a nu se mai ocupá mai multu cu persón'a Mantuitorului, ci cu a Apostoliloru, si intre acestia mai multu cu Santulu Paulu. Celi-alalti Apostoli de abié se mai amintescu. De unde de sine urméza, cà suntu inca destule fapte si intemplari de a-le Apostoliloru, cari nu se amintescu in faptele Apostoliloru. Amintimu intre altele martiriulu Santului Pietru si Paulu, despre cari in faptele Apostoliloru nu se face nice una amintire. Si totusi baseric'a resaritului totu-de-a-un'a a tienutu tare la martiriulu acestoru doi Apostoli.

Din faptele Apostoliloru asia dara nu se póte probá nice cà Santulu Pietru a fostu in Rom'a, nice cà nu a fostu. Urméza asia dara, cá-se cercamu, ce dîcu alte isvóre istorice, ce au urmatu dupa faptele Apostoliloru. Si isvorele aceste nu potu se fia altele, decátu scrietorii basericesci de pre tempurile Apostoliloru si dîn seculii celi de antaiu ai basericeii. Acestia inse toti, câti au avutu ocazione de a vorbí despre Santulu Pietru, in un'a unanimitate completa marturisescu, cà Santulu Pietru a fostu si a moritu in Rom'a. I vonu luá pre rëndu.

Unulu din celi mai vechi scrietori basericesci si totu odata si parinte Apostolicu este Santulu Clemente Romanulu, episcopu alu cetatei Rom'a. Elu in epistol'a antaia catra Corinteni vorbindu despre Santulu Pietru si Paulu dice despre eli: „*pulcherrimo apud nos exemplo exstiterunt*“¹⁾. = au fostu la noi (in testulu grecescu *ἐν ἡμῖν* va se dîca in Rom'a, cà elu acóló erá episcopu), unu esemplu tare frumosu. Deca la eli in Rom'a Santulu Pietru a fostu altor'a unu esemplu tare frumosu, atunci trebue se fia fostu in Rom'a. Bine este de a se insemná, cà nu dîce, cà a fostu pentru noi unu esemplu tare frumosu, ce'a ce ar' fi potutu fi si de aire, ci dîce, cà Santulu Pietru a fostu la noi, va se dica in midiloculu nostru, in Rom'a, unu esemplu tare frumosu.

Contemporanu cu Santulu Clemente Romanulu a fostu Santulu Ignatiu episcopulu Antiochiei. Acest'a in epistol'a catra Romani rogândui pre acestia, cá se nu i impiedece martiriulu, li scrie: „*Sinite me ferarum escam fieri, per quas licet Deum adipisci. Deprecemini Christum pro me, ut per haec organa Dei efficiar hostia. Non sicut Petrus et Paulus praecipio vobis*“²⁾. „Lasatime se fiu nutrimentu fiereloru, prin cari se castigu pre Domnedieu. Rogati pre Christosu pentru mine, cá prin organele aceste se devinu Sacrificiu a-lui Domnedieu. Nu Vi demándu inse voue cá Pietru si cá Paulu“. Prin cuvintele din urma „*nu vi demándu voue cá Pietru si cá Paulu*“, precum areta si cele precedente si cele urmatorie, voiesce santulu se dîca, cumcà nu pote se li demânde cá Pietru si cá Paulu, cari au fostu fundatu baseric'a loru, adecá a Romei.

¹⁾ Epist. I ad Cor. n. 5, 6 In Mansi Coll. Conc. T. I c. 176.

²⁾ Epist. ad Romanos. n. 4. Coteler P. P. A. A. V. 2, P. 1, p. 27.

Contemporanu cu acestia a fostu S. Papi'a episcopulu Hierapolului. Scrierile barbatului acestuia au pieritu pana la unele fragmente remase in istori'a lui Eusebiu. Dupa unulu din fragmentele aceste, astu-feliu vorbesce Eusebiu despre Santulu Petru: „*Porro Marci mentionem fieri, ajunt (intielege pre S. Clemente Romanulu si pre Papi'a) a Petro in priori epistola, quam ROMAE scriptam esse contendunt, idque Petrum ipsum innuere, qui Romam figurate Babylonem appellat*¹⁾ = Mai departe d'icu (Clemente si Papi'a), cumcà Petru amintesce pre Marcu in epistol'a antaia, care sustienu cã s'a scrisu in Rom'a, ce'a ce areta insusi Petru, cãndu in modu figuratu numesce Rom'a, Babilonu.“ Deca S. Petru in Rom'a a scrisu prim'a sa epistola, atunci este certu, cã elu a fostu in Rom'a.

Toti trei acestia scrietori santi au fostu contemporani cu Apostolii, despre cari nu se pôte nice decum presupune, cumcà nu au fostu bine informati cu privire la ace'a, cã óre fost'a Santulu Petru in Rom'a seau au, cu atãtu mai pucinu, cã toti trei vorbescu categoricu fora cea mai mica umbra de indoiela.

Se mergemu inse mai departe la scrietorii, ce au urmatu dupa parintii apostolici. Intre acestia loculu primu lu- ocupa Santulu Dionisiu episcopulu din Corintu. Opurile barbatului acestuia inca au pieritu, si nu ne au remasu érași altu cev'a, decãtu unele fragmente la Eusebiu. In unulu din fragmentele aceste, astu-feliu scrie Santulu Dionisiu catra crestiniu din Rom'a: „*Ambo enim illi, silicet Petrus et Paulus, etiam in urbem nostram Corinthios ingressi, sparso evangelicae doctrinae semine nos instituerunt; et in Italiam simul profecti, cum* **VOS** *similiter instituisent, eodem tempore martyrium pertulerunt*²⁾. = Amendoi aceia, adeca Petru si Paulu au intratu si in cetatea nostra Corintu, si ne au invetiatu semenãndu sementi'a evangelica, si apoi mergũdu la-olalta in Itali'a, dupa-ce asemene v'a invetiatu si pre voi (adecã pre voi celi din Rom'a) in acel'asi tempu au suferitu martiriu.“

Santulu Dionisiu episcopulu Corintului a moritu la anulu 167 d. Chr. prin urmare este unulu din scrietorii celi mai vechi basericesci si unulu din martorii celi mai demui de credintia pentru anticitate.

Dupa Santulu Dionisiu din Corintu urméza Santulu Ireneu episcopulu Lionului mortu la anulu 202, care pentru esperinti'a lui cea mare, pentru eruditiunea-i cea profunda si mintea-i cea agera este unulu dintre scrietorii celi mai remarcabili basericesci in seclii celi trei de antaiu ai basericeii. Santulu acest'a in opulu seu celu insemnatu scrisu in contr'a ereticiloru, astu-feliu vorbesce despre baseric'a din Rom'a: „*maxima et antiquissima et omnibus cognita, a gloriosissimis duobus Apostolis Petro et Paulo Romae fundata et constituta ecclesia*“³⁾ = baseric'a cea mai mare si mai vechia si toturoru cunoscuta fundata si asediata de celi mai gloriosi doi Apostoli Petru si Paulu in Rom'a.

¹⁾ La Eusebiu H. E. c. 2 n. 2.

²⁾ Eusebiu H. E. c. 2 c. p. 25 n. 4.

³⁾ Adversus haereses c. 3 c. 3.

Ceva mai târziu că Santulu Ireneu a traitu preotulu Caju mortu pre la anulu 216. Opurile scrietoriului acestuia vechiu inca au pieritu, si nu ne au remasu, decâtu nescari fragmente la istoriculu Eusebiu. In unulu din fragmentele aceste, astu-feliu se esprima preotulu Caju, despre baseric'a din Rom'a: „*Ego vero Apostolorum tropaea possum ostendere. Nam sive in Vaticanum, sive ad ostiensem viam pergere libet, occurrent tibi tropaea eorum, scilicet Petri et Pauli, qui ecclesiam illam fundaverunt*”¹⁾. = Eu inse potiu aretá trofeele Apostoliloru. Pentru-cá seau vei merge in Vaticanu seau la drumulu ostianu, vei vedé trofeele acelor'a, va se dica alui Pietru si alui Paulu, cari au fundatu baseric'a ace'a.

Totu cam pre tempulu acest'a a fostu si Clemente Alesandrinulu mortu la anulu 217. Barbatulu acest'a, care a fostu suptu in sine tóta cultur'a antica, si afora de ace'a mai erá si unu criticu tare stralucitu, merita credintia forte mare, asia câtu si numai testimoniulu lui inca ar' fi de ajunsu pentru ori si ce cestiune din anticitatea bisericeii. Pre acest'a inca lu- citéza istoriculu Eusebiu totu in loculu amintitu si cuvintele lui nu lasa nice cea mai mica indoielea, că Santulu Pietru a fostu in Rom'a. Mai claru inse cá elu vorbesce discipululu seu Adamantinu Origene, interpretele celu minunatu alu Santei Scripturi, barbatulu, ce a facutu epoca in istori'a teologiei crestine si totu odata si martiru, care si-a platitu cu sangele credinti'a sa la anulu 253. Origene vorbesce in forte multe locuri despre Santulu Pietru, si totu-de-a-un'a amintesce, că Santulu Pietru a fostu in Rom'a, fora de a adauge nice unu cuventu, din care s'ar' poté deduce, că cineva pre tempulu seu s'a indoitu despre presenti'a principelui Apostoliloru in Rom'a. Din locurile cele multe vomu aduce numai unulu, anume loculu, unde astu-feliu se esprima despre Santulu Pietru: „**Petrus** Roman veniens, cruci suffixus est capite deorsum demisso; hanc enim passionis rationem ipse oraverat”²⁾. = Pietru venindu la Rom'a, a fostu restignitu pre cruce cu capulu in diosu. Modulu acest'a de morte si l'a doritu insusi“. De asemene valore cu testimoniulu lui Origene este si testimoniulu lui Tertullianu mortu la anulu 220, care insusi a fostu si a amblatu prin Rom'a. Tertullianu inca vorbesce in forte multe locuri ale multeloru sale scrieri despre Santulu Pietru, si pretutindine fora leacu de esitatiune sustiene, că Santulu Pietru a fostu in Rom'a. Din cele multe vomu aduce erasi numai unu singuru locu din opulu seu indreptatu in contr'a ereticului Marcion, unde vorbindu despre crestinii din Rom'a astu-feliu se esprima: „*Romani, quibus Evangelium et **Petrus et Paulus** sanguine quoque suo signatum reliquerunt*”³⁾. = Romanii (va se dica crestinii din Rom'a), carora Pietru si Paulu li au lasatu Evangeliulu insemnatu cu sangele loru.

Totu in secululu acest'a a fostu si Santulu Ciprianu episcopulu Cartagenei,

¹⁾ Eusebii H. E. I. 2 c. 25.

²⁾ Tom. 3 in Gener. Opp. T. 2 pg. 24.

³⁾ Adv. Marcion c. 4 c. 5.

barbatu de un'a eruditiune forte inalta si pre langa ace'a si martiru. Santulu Ciprianu vorbindu despre Pontificele Corneliu urmatoriu Papei Fabianu, numesce baseric'a Romei loculu Santului Pietru. Cuvintele lui suntu urmatoriile : „*Factus est Cornelius episcopus, cum Fabiani locus, id est cum locus Petri vacaret* ¹⁾. = S'a facutu Corneliu episcopu in loculu lui Fabianu, va se dica, candu loculu lui Petru era vacantu.

Se trecemu acumu la secululu alu patru. Intre parintii si scrietorii seculului acestuia amintimu mai antaiu pre oratoriu celu mare Lactantiu numitu si Cicero Christianus, mortu la anulu 325. Acest'a inca vorbesce in mai multe locuri despre presentia Santului Pietru in Rom'a. Astu-feliu Lactantiu vorbindu despre ace'a, cum Mantuitoriu nostru Isusu Christosu a instruitu pre Apostoli si li a datu si potestatea de lipsa, dice: „*sed et futura aperuit illis omnia, quae Petrus et Paulus Romae praedicaverunt*“ ²⁾, = dara si cele venitoria li le au descoperitu, cari apoi Pietru si Paulu le au predicatu in Rom'a.

Dupa Lactantiu vine istoriculu Eusebiu din Caesarea Palestinei mortu la anulu 340. Acest'a inca vorbesce in mai multe locuri ale istoriei sale despre Santulu Pietru, si totu-de-a-un'a adange, cumca Santulu Pietru a fostu episcopu in Rom'a. Testimoniulu istoriculu acestuia inca este de mare momentu, fiendu-ca elu a folositu tote isvorele possibili spre a poté construi prim'a istoria sistematica a basericei. Astu-feliu Eusebiu vorbindu despre Linu episcopulu Romei dice: „*Linus, primus post Petrum Ecclesiae Romae episcopatum adeptus est*“ ³⁾. = Linu, celu de antaiu ce a castigatu episcopatul basericei din Rom'a dupa Santulu Pietru. Era in altu locu astu-feliu serie: „*Anno secundo Claudii, Petrus Romam proficiscitur, ubi Evangelium praedicans 25 annis ejusdem urbis Episcopus perseverat*“ ⁴⁾. = In anulu alu doile alui Claudiu, Pietru merge la Rom'a, si acolo predicandu Evangeliulu a fostu 25 de ani episcopulu cetatei aceleia.

(Va urmá).

Unu ortodocsu despre baseric'a catolica si cea „ortodocsa“.

Catu de dreptu si bine suntu in stare se apretieze baseric'a catolica barbati „ortodosi“ de cultura, se pote vedé si din articululu de mai la vale aparutu in „Curierulu“ din Bucuresci in dilele a aceste.

„Parintele Radu, noulu predicatoru alu basericei catolice din Capitala, a tienutu ieri in Catedral'a din strad'a fântanei predic'a sa anuntiatu asupr'a libertatii. Tenerulu preotu are multe calitati, cari i facu simpatice inimile auditoriloru. . . .

¹⁾ Epistola ad Antonianum n. 6 opp. V. 1 pg. 108.

²⁾ Instit. divin. c. 2 Opp. T. I pg. 232.

³⁾ Hist. E. C. 3 c. 4 n. 4.

⁴⁾ Cronicus. a. 44 a. Chr.

Dar' nu de calitățile personale ale parintelui Radu ne amu propusu a ne ocupá aci.

De câte-va luni de dfile activitatea bisericeii catolice în tier'a noastră a începutu a deveni din ce în ce mai intensa si mai bine organizata. Acele tendintie de catolicisare, ce se manifestasera pre tîmpulu primiloru nostri domni, reincepu astádi cu o noua vigóre. Sperantiele, la cari renuntiasera papii de multu tîmpu în tier'a noastră, se nascu éراسi, si împreuna cu dênsele se desvólta din partea bisericeii catolice o energie, care pareá de multu tîmpu stinsa.

Trebue se recunóscemu, cá dintre tóte institutiile omenesci nici un'a nu merita mai inalta luare aminte decâtu biserice'a romano-catolica. Istori'a acestei bisericeii léga cele dóua capete ale civilizatiunii omenesci, adeca epoc'a de înflorire a imperiului romanu si tîmpurile, în cari traimu noi. Ea a vediutu perindu atátea state puternice, fara cá aceste ruine se atinga autoritatea seau poterea ei. Chiaru astádi pontificatulu si- tramite misionarii sei pana în tinuturile cele mai departate ale paméntului, si capii acestei bisericeii infrunta astádi poterea cabineteloru si a regiloru cu ace'a-si sumetie, cu care Hildebrand infruntá pre imperatulu Germaniei Enricu IV. Numerulu credinciosiloru sei este astádi mai mare decâtu ori cându; cáci, deca reform'a i a luatú în Europ'a câte-va diecimi de milióne de adepti, apoi acést'a perdere a fostu cu prisosu compensata prin adquisitiunile, ce ea a facutu în urma în Afric'a, Asi'a si Americ'a. Ea a vediutu începutulu tuturoru guverneleru, ce conducú astádi lumea, si dupa tóta probabilitatea ea va vedé si sfirsitulú loru. Ea a fostu mare, pre cându Anglo-Saxonii nu pusesera inca peciorulu în Britani'a, pre cându Francesii nu se asiediasera pre teritoriulu vechiei Galie, pre cându Germanii traiau în triburi si pre cându chiaru numele de Rusi'a nu existá. Precumu se exprima unu eminentu scrietoriu anglesu, ea va poté se existe într'o vigóre nemiesiorata, cându unu caletoru din Noua Zeland'a va veni, în mijloculu unei singuratáti nemarginite, se se asiedie pre o arcada sfârmata de pre podulu Londri spre a schitiá ruinele bisericeii Sântului Paulu¹⁾.

Ori ce ar' dîce unii din confratii nostri asupra viitorului religiei, faptulú este cá fidelii catolicismului sporescu, în locu de a scadé. Tóte progresele realizate de trei sute ani în cóce si tóte descoperirile facute în tóte ramurile scientiei dela renastere pana astádi, nu au miesioratu intru nimicu zelulu adeptiloru acestei religii. Matematicele si astronomi'a, filosoff'a si scientiele naturali potú ajunge la cele mai maretie descoperiri ale loru, dara ele nu vorú isbuti se derime catolicismulu.

Pentru ce? Pentru cá acést'a biserica se întemeiazá pre o organizatie din cele mai bine întocmite, pre zelulu neobositu alu unei armate întregi de preoti si misionari, pre acelu spiritú de proselitismu? care a facutu tari'a sa

¹⁾ Scrietoriulu acést'a este istoriculu anglesu Macaulay.

Red. Foiiei bisericesci.

inca de pre cându elu se aflá in leaganu. Genfulu conducatoriloru ei, art'a sub tóte formele ei, architectur'a, pictur'a plastica, muzic'a si poesi'a, tóte au contribuitu a o pune in curentu cu miscarea externa a societátii, tóte au atrasu lumea in sênulu ei. Insu-si protestantismulu n'ar' fi isbitutu, deca n'ar' fi oferitu principiloru sleiti de bani imensele bunuri ale basericeii catolice din statele loru.

In fati'a unei organisari asia de admirabilu alcatuite, in fati'a talentului si energiei, ce desvolta catolicismulu, in fati'a pompei si frumsetiei artisticeii ce se desfasiura in basericele sale, ce opunemu noi?

Nesce basericeii, cari nu mai atragu pre nimene in sinulu loru, din caus'a dêrapanarii complete, in cari zacu, fara cá cineva se se ocupe de densesle: unu cleru descuragiatu si avilitu, din caus'a saraciei, care lu bântue si care nu-i lasa têmpulu trebuinciosu de a se gândi la inalt'a si sfânt'a lui chemare; unu serviciu divinu sevrsitu intr'o limba, care pre alocurea ne scandaliséza prin cinismulu expresiuniloru seau prin lipsa de intielesu a fraseloru sale, si, insotitu de o musica, care face unu contrastu mai multu decâtu isbitoru cu gusturile, ce au cáscigatu societatea; o pictura, care este mai multu o mánzgalitura, fara idei inalte, fara forme omenesci, fara nici o estetica. In crezulu nostru chiaru se perpetuéza gresielile traducerii primitive: Pilatu este totu din Pontu, cându tóta lumea scie, cá erá ispaniolu si ca expresi'a „In dilele lui Pilatu din Pontu“ trebuie schimbata in „in dilele lui Pontiu Pilatu“. Psalmii nostri, recitati pana si de copii mici din seoli, cuprindu totu felulu de non-sensuri si Bibli'a întréga asia cumu se afla in traducerea basericésca este o adunatura de galimatias.

Preotulu de josu in deosebii este nu numai unu obiectu de indiferentia, dara chiaru de dispretiu câte odata. Redusu la cei 30 seau 40 de lei, ce i se dau pre luna, elu ajunge o fientia fara demnitate in societate, din cauza ca trebuie se umble cu caldarusi'a din casa in casa, cá se si-póta sporí cu câtiva gologani unu salariu miserabilu, pre care i lu-dá statulu seau comun'a.

In schimbu, protopopii si celi-lalti prelati se resfatia in tóte bunurile pamêntesci, pre cari le marescu prin abuzuri si extorsioni nerusinate. Dovada acei protopopi seau archirei, cari muriindu, lasa milióne rudeloru seau iubitoru loru. De unde se astríngu aceste averi? Din cele doue suțe de lei pre luna seau din despoiarile, ce exercita asupra clerului de josu, care a ajunsu o preda in mânilé celoru mari? Indiferenti catra religie si catra bunurile ei, protopopii si prelatii se ingrígescu numai de partea curatu lumésca si de trebuintiele loru personale. Incolo, nici o ideie, nici o fapta, care se i ridice in fati'a credinciosiloru loru“.

Sentintie classice morali latine.

Aspiciunt oculis superi mortalia justis.

Ovidiu.

Discite justitiam moniti, et non temnere divos.

Virgiliu.

Quod satis est, cui contingit, nil amplius optet.

Horatiu.

Multi nil rectum, nisi quod placuit sibi, ducunt.

Horatiu.

Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.

Horatiu.

Inquinat egregios adiuncta superbia mores.

Claudiu.

Mobile mutatur semper cum principe vulgus.

Claudiu.

Cede repugnanti, cedendo victor abibis.

Ovidiu.

Oderunt hilarem tristes, tristemque jocos.

Horatiu.

Sincerum est nisi vas, quodcumque infundis acescit.

Horatiu.

Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt.

Horatiu.

Discite venturam jam nunc sentire senectam.

Propertiu.

Vince animos iramque tuam, qui cetera vincis.

Ovidiu.

Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas.

Ovidiu.

Turpius ejicitur quam non admittitur hospes.

Ovidiu.

Ante obitum nemo supremaque funera felix.

Ovidiu.

Cuneta prius tentanda, sed immedicabile vulnus
Ense recidendum, ne pars sincera trahatur.

Ovidiu.

Omne animi vitium, tanto conspectius in se
Crimen habet, quanto maior, qui peccat, habetur.

Juvenalu.

Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci
Lectorem delectando pariterque monendo.

Juvenalu.

Plus vigila semper, nec somno deditus esto,
Nam diuturna quies vitiis alimenta ministrat.

Dionisiu Cato.

Cum te quis laudat, index tuus esse memento,
Plus aliis de te, quam tu tibi, credere noli.

Muretus.